

 CISBalk

CIG Council for Inclusive Governance

PITANJE SRPSKE KULTURNE I VERSKE BAŠTINE NA KOSOVU – PUT KA ODRŽIVOM MODELU

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 Norway

 Nacionalni konvent
o Evropskoj uniji

 inter
Institute for Territorial Economic Development
with German Governmental Financial Support

Izdavač

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
Radna grupa za Poglavlje 35

Autori

dr Stefan Surlić, Centar za interdisciplinarne studije Balkana (CISBalk)
dr Igor Novaković, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG)

Godina

2022.

Publikacija je urađena u okviru projekta „Podrška praćenju dijaloga Beograda i Prištine“ finansiranog od strane ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu i Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD. Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji ni Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj.

Pitanje srpske kulturne i verske baštine na Kosovu – put ka održivom modelu

*dr Stefan Surlić, Centar za interdisciplinarnе studije Balkana (CISBalk)
dr Igor Novaković, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG)*

Decembar 2022.

SADRŽAJ

RELEVANTNOST TEME U NORMALIZACIJI ODNOSA.....	7
NOVI MODEL NA TRAGU „AHTISARI +“	10
MEKA EKSTERITORIJALNOST	15
KA SVEOBUHVAATNOM MODELU – IMOVINSKA PRAVA.....	17
UMESTO ZAKLJUČKA – ŠTA NA KRAJU SVE STRANE DOBIJAJU?.....	19

RELEVANTNOST TEME U NORMALIZACIJI ODNOSA

Nedavne izjave predsednika vlade Aljbina Kurtija o „pravoslavnom fundamentalizmu“ koji potpomognut „fašističkom Rusijom želi deliti Balkan i Evropu“, u kome se pravoslavlje etiketira kao eksponent ruskog uticaja, kao i odluka da se ne dozvoli ulazak patrijarha SPC Porfirija na teritoriju Kosova, ukazuje koliko je u trenutnim srpsko-albanskim odnosima pitanje verskih prava i kulturne baštine važno i urgentno.

Ukoliko se uslovno uzme u obzir tekst koji se pojavio u medijima, a za koji se tvrdi da je „nemačko-francuski“ predlog za sporazum, ohrabruje da je tema statusa Crkve pomenuta u tački 7. Navodni sporazum sadrži sledeću formulaciju – „strane će formalizovati status Srpske pravoslavne crkve na Kosovu i obezbediti visok nivo zaštite srpske verske i kulturne baštine, u skladu sa postojećim evropskim modelima“. Na tom tragu, osnovna namera narednih redova je da se ponudi model trajnog rešavanja ovog pitanja kao i da se ukaže na negativne posledice eventualnog izostavljanja teme verske i kulturne baštine u dijalogu.

Nekoliko istraživanja ukazuje na značaj koji srpska kulturna baština ima za građane Srbije. U istraživanju koje je sproveo CDDRI¹ tokom 2021, ispitanici prepoznaju nekoliko ciljeva budućeg finalnog sporazuma između Beograda i Prištine: obezbeđivanje zaštite i specijalnih prava za srpsku zajednicu na Kosovu (89%) čemu se može pridodati i zahtev za formiranjem Zajednice srpskih opština (74,4%), upravljanje prirodnim resursima (83,5%), **status kulturne i verske baštine (82,6%)**, kao i ostvarivanje trajnog mira između

¹ Stavovi građana Srbije o Kosovu, dostupno na <https://cddri.rs/wp-content/uploads/2021/06/Stavovi-gradjana-Srbije-o-Kosovu.pdf>.

Srba i Albanaca (75,2%). Rezultati istraživanja iz 2022. pokazuju da su građani najviše bili saglasni sa sledećim nacionalnim interesima: Fizička bezbednost Srba na Kosovu i mogućnost da normalno žive i rade (73,1%), **očuvanje kulturno-istorijskog nasleđa i duhovne baštine Srba na Kosovu (65,8%), kao i očuvanje pravoslavnih manastira (68,1%).**²

Sa druge strane, istraživanja sprovedena na Kosovu pokazuju da je većina Albanaca za sporazum koji bi značio formalno priznanje od strane Srbije (75%), dok bi opciju nepriznavanja od strane Srbije sa članstvom u međunarodnim organizacijama, uz formiranje Zajednice opština sa srpskom većinom i **specijalan status za manastire** podržalo svega 9% građana Kosova. Takođe, 43% ne veruje u mir između dva društva u bliskoj budućnosti, dok 74% podržava dijalog Srbije i Kosova.³ Ovi podaci ukazuju na široki društveni konsenzus među kosovskim Albancima o temi kulturne baštine kao irelevantnoj bez političkog uslova formalnog priznanja nezavisnosti od strane Beograda. Stoga se može izvući zaključak da ni politička elita u Prištini nema interes da dugoročno obezbedi specijalni status za zaštitu i očuvanje srpske verske i kulturne baštine kad za tako nešto ne postoji nikakav autohtoni društveni zahtev.

Dosadašnje nepoštovanje prava iz Ahtisarijevog paketa ukazuje na potrebu iznalaženja održivog modela za status SPC i srpske kulturne baštine na Kosovu za kojim bi se tragalo **nezavisno u odnosu na statusni spor koji postoji između Beograda i Prištine.**

Postoje dva vrlo pragmatična razloga za to. Prvi, iako kulturna baština prema svim istraživanjima stavova građana srpske

² Kako građani vide nacionalne interese Srbije, dostupno na <https://nationals.rs/kako-gradani-vide-nacionalne-interese-srbije/>

³ Barometer 2021, dostupno na https://qkss.org/images/uploads/files/Barometer_2021_Kosovo_4_Eng_%282%29.pdf.

nacionalnosti predstavlja jednu od najvažnijih i najsenzitivnijih tema, **Beograd nema interes da prihvati bilo kakvu ideju da se status srpskih manastira i crkava nudi kao deo finalnog kompromisa.** Kulturna i verska prava ne mogu biti predmet političkih ustupaka. S druge strane **Priština u SPC ne vidi versku organizaciju već direktnog eksponenta države Srbije,** a prema najnovijim izjavama pretpostavlja se - i Rusije. Stoga je od presudne važnosti da se iz trenutno kontaminiranog prostora dijaloga o normalizaciji odnosa, izbavi tema kulturne i verske baštine.

Temu kulturne baštine bi trebalo trajno depolitizovati, a to je moguće samo kroz **poseban međunarodno obavezujući sporazum između EU (uz saglasnost SAD) i vlasti u Prištini koji bi se istovremeno inkorporirao u važeći normativni okvir na Kosovu.**

NOVI MODEL NA TRAGU „AHTISARI +“

Potreba za novim modelom je vrlo evidentna. Kosovo je do sada pokazalo odsustvo pune volje da poštuje sopstvene zakone, Ahtisarijev okvir uključujući slobodu kretanja crkvenih lica, kao i sudske presude kojima se štite imovinska prava Crkve i čak se čini mogućim da u perspektivi Priština suspenduje pravo na poseban status Crkve.

Eventualni budući predlog bi trebalo da predstavlja **nadogradnju Aneksa 5 Ahtisarijevog plana** budući da osmišljeni mehanizmi nisu ostvarili punu zaštitu specijalnog statusa za Crkvu i kulturnu baštinu.

Potrebno je da se formuliše jasan zahtev evropskim zvaničnicima koji vode dijalog kako bi se status SPC i kulturne baštine našao na listi prioriteta u sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa. Predlog bi se formulisao nezavisno od celokupnog procesa a značio bi potvrdu suverenog prava SPC u sferama koje su od vitalnog značaja za njeno nesmetano funkcionisanje i održivu zaštitu srpske kulturne baštine.

Dosadašnja praksa kosovskih institucija nametnula je zaključak da bi bilo kakav novi model zaštite kulturne baštine trebalo da **isključi mogućnost arbitrarnog delovanja vlasti u Prištini**.

Višegodišnja institucionalna praksa podržana je ekstremnim diskursom koji u svojoj osnovi ima prilično diskriminatoran odnos prema kulturnom identitetu manjinske srpske zajednice na Kosovu i takva praksa bi novim modelom trebalo da bude potpuno osujećena.

Potrebno je da se pitanje kulturne i verske baštine zbog zastoja procesa dijaloga trenutno **ne postavlja kao deo finalnog sporazuma**. Predlog bi trebalo da bude takav da ne prejudicira pitanje statusa i da je **primenjiv bez obzira na konačan ishod sveobuhvatne normalizacije odnosa**.

Razlog za separatan proces jeste što je zaštita srpske kulturne i verske baštine direktno suspendovana neprimenjivanjem postojećeg zakonskog okvira i što Priština u ovoj temi vidi ucenjivački potencijal za pregovore sa Beogradom. Odlaganje rešavanja ovog pitanja predstavljalo bi **veliku opasnost za dalju zaštitu i očuvanje** kulturne i verske posebnosti srpske zajednice na Kosovu. Postoji jasna intencija da se važeći zakonski okvir postepeno ne primenjuje, prilagođava i menja u cilju ostvarivanja pune kontrole nad nečim što se već formuliše kao “kulturalna baština Kosova”.

Potrebno je da se uz međunarodno posredovanje definiše **sveobuhvatni dokument** koji bi regulisao odnose između vlasti u Prištini, s jedne strane i Srpske pravoslavne crkve, sa druge strane. Potrebno je da odredbe tog **međunarodnog sporazuma** sa jasnim **garancijama budu kasnije inkorporirane u ustavno-pravni okvir na Kosovu bez prava na arbitrarne izmene**.

Sveobuhvatni dokument koji bi se inkorporirao u pravni sistem koji je važeći na teritoriji Kosova morao bi da uzme u obzir očuvanje kulturnog identiteta, istorijskog kontinuiteta, kanonske veze Eparhije raško-prizrenske sa Patrijaršijom SPC koja ima svoje vekovno sedište u Peći. Za funkcionalno delovanje SPC potrebna je neprikosnovena zaštita imovinskih prava, verskih sloboda, ekonomske, carinske i druge provizije, kao i sistem zaštićenih zona koji bi nastavio da postoji.

Iako je većina ovih zahteva definisana u Ahtisarijevom planu, protekli period je iznedrio nekoliko konkretnih problema koje bi budućim sveobuhvatnim sporazumom trebalo otkloniti: prvo, **neke odredbe Ahtisarijevog plana uopšte nisu uvažene**, drugo, **određene odredbe su zakonski uređene, ali se ne primenjuju**, treće, **neke odredbe se pogrešno ili dvosmisleno tumače**; četvrto, **određena važna pitanja uopšte nisu obuhvaćena Ahtisarijevim planom ni postojećim zakonskim okvirom na Kosovu.**

Nekoliko slikovitih primera. Član 1.6 Aneksa 5 definisao je da Srpska pravoslavna crkva na Kosovu ima **potpuno diskreciono pravo u upravljanju svojom imovinom, rekonstrukciji svoje imovine i pristupu svojim prostorijama i objektima**. Ova odredba uopšte nije inkorporirana u ustavni i zakonski okvir na Kosovu, a postoje intencije da se novim zakonima, pre svega o kulturnoj baštini, SPC-u dodatno ospori ovo pravo.

U članu 1.6 Aneksa 5 se ističe da vlasti u Prištini **ne mogu arbitrarno da zabrane ulazak ili boravak na Kosovu sveštenika, iskušenika, monaha, monahinja, laika ili drugih pozvanih lica i pripadnika Srpske pravoslavne crkve**. Iako se ova odredba prepisala u usvojenom Zakonu o verskim slobodama, nedavni slučaj sa zabranom ulaska patrijarhu Porfiriju svedoči o arbitarnosti primene važećih normi.

Višegodišnje ugrožavanje specijalnih zaštićenih zona bliže je opisano u ranijim analizama⁴, a ono se dešava uprkos predviđenim mehanizmima za prevazilaženje sporova. Većina zakona koja se tiče

⁴ Surlić Stefan, Novaković Igor, (2020) Srpska kulturna i verska baština na Kosovu od Ahtisarijevih zaštićenih zona do finalnog statusa, Nacionalni konvent za EU, Radna grupa za Poglavlje 35.

kulturne baštine potpada pod zakone od „vitalnog interesa“, ali glavnu slabost i dalje predstavlja nespremnost nosilaca vlasti da poštuju usvojeni zakonski okvir.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva, najveći izazov za Ahtisarijev „paket“ je bio mehanizam implementacije. Stoga bi u slučaju dogovora oko novog modela za kulturnu baštinu zemlje garantori (najverovatnije EU) imali važnu ulogu u obezbeđivanju održivog mehanizma kontrole primene onoga što je dogovoreno.

Glavni zahtev SPC prema međunarodnim akterima bi trebalo da budu snažne **garancije** da će dogovoreno biti poštovano. Te garancije moraju sadržati dva ključna elementa: 1) **telo koje će imati izvršna ovlašćenja** u rešavanju sporova između SPC i kosovskih lokalnih i centralnih institucija, 2) **bezbednosne snage** koje bi izvršavale odluke predviđenog tela (posebna jedinica policije, međunarodne snage, mešovite jedinice...)

Prema Ahtisarijevom planu, u slučaju spora, predviđeno je funkcionisanje Saveta za sprovođenje i nadgledanje (SSN) sastavljenog od predstavnika lokalne vlasti, SPC i međunarodnih misija koji odluke donosi konsenzusom. U kasnijem procesu odlučivanja SSN postavilo se pitanje da li je reč o telu sa izvršnim ili savetodavnim ovlašćenjima. Predstavnici Vlade Kosova su insistirali na savetodavnom karakteru, naglašavajući vladu kao konačni autoritet. S druge strane, SPC je smatrala da odluke SSN ne podležu odobrenju vlade i više puta je insistirala da usvojene odluke imaju izvršni karakter tj. da nisu podložne naknadnim izmenama egzekutive.

Analizom mandata koji je dodeljen SSN se uviđa da Vlada Kosova ima obavezu da obezbedi sprovođenje „odluka“ SSN-a, a ne „preporuka“, „saveta“ ili „mišljenja“. Ipak, ovo dvojako tumačenje

paralizovalo je celokupni okvir specijalne zaštite, omogućavajući Vladi Kosova da se samoinicijativno definiše kao konačni organ presuđivanja u eventualnom sporu, mimo negativnog stava SPC u vezi sa aktivnostima na prostorima označenim kao specijalne zaštićene zone.

Uprkos negativnom iskustvu, Savet za sprovođenje i nadgledanje može imati svoju ulogu u novom osmišljenom modelu “Ahtisari +”. Potrebno je da se ovo telo koje se pre svega bavi poštovanjem specijalnih zona **transformiše u Komitet za primenu celokupnog mehanizma zaštite SPC i srpske kulturne baštine, da poseduje izvršna ovlašćenja** i da bude ozvaničeno kao **konačni organ presuđivanja u eventualnom sporu.**

MEKA EKSTERITORIJALNOST

Kao što je već pomenuto, uz posredovanje i garancije predstavnika EU i SAD, srpska kulturna i verska baština na Kosovu zahteva novi model iz tri ključna razloga: prvo, nedosledna primena, dvosmisleno tumačenje kao i potpuno zanemarivanje određenih prava koji proizilaze iz Aneksa 5 Ahtisarijevog plana. Drugo, nepostojanje jedinstvenog pravno obavezujućeg dokumenta koji bi regulisao sva prava i obaveze SPC na teritoriji Kosova. Treće, nepostojanje međunarodnog delotvornog mehanizma za primenu posebnog statusa srpske kulturne i verske baštine. Na kraju, odsustvo **određenog oblika teritorijalnosti** za lokalitete koji imaju veoma značajnu versku, kulturološku i identitetsku komponentu za srpsku zajednicu i SPC.

Održiv model zaštite moguće je primeniti u kombinaciji “**meke eksteritorijalnosti**” kakvu uživaju diplomatske misije, vojne baze, Sveta stolica (Lateranski sporazum), sedište Malteškog viteškog reda, Sveta Gora u Grčkoj. Nesumnjivo je reč o evropskim i održivim modelima **posebnog statusa** koji se uz političku volju vrlo lako mogu primeniti na Kosovu. Meka eksteritorijalnost bi značila da politički sistem domaćin zadržava sva suverena prava nad teritorijom nad kojom se primenjuje eksteritorijalnost, ali se ne primenjuje njen zakonodavni okvir ili je on znatno ograničen.

Potrebno je da sadašnji normativni **model specijalnih zaštićenih zona bude ojačan primenom meke eksteritorijalnosti** kako bi se sprečila dalja praksa ugrožavanja posebnih verskih i kulturnih lokaliteta. Poseban status ne bi odudarao od već pomenutih evropskih modela koji su se pokazali kao primenjivi.

Zajedno sa tim bi mogao biti primenjen i **kreativni mehanizam kondominijuma** u kontekstu **brige o nasleđu – očuvanju i zaštiti**.

Priština bi imala opšti zakonodavni okvir o kulturnoj baštini i verskim pravima, ali bi se odrekla prava da se stara o srpskom kulturnom nasleđu, a Beograd bi svoju jurisdikciju prepustio Crkvi uz koordinaciju sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture i drugim relevantnim institucijama.

Ovo bi ujedno značilo **zvanično odricanje vlasti u Prištini od nadležnosti i odgovornosti za brigu o srpskoj kulturnoj i verskoj baštini na Kosovu** kako u okviru unutrašnjeg izvršnog i zakonodavnog okvira tako i na međunarodnom nivou u slučaju ostvarenja članstva u UNESCO i drugim relevantnim telima, agencijama, komisijama.

KA SVEOBUHVAATNOM MODELU – IMOVINSKA PRAVA

Tri važna preduslova za sveobuhvatni model zaštite i očuvanja kulturne i verske baštine tiču se imovine i svojinskih prava:

- 1) utvrđivanje liste **objekata koji bi uživali posebnu međunarodnu zaštitu sa opšteprihvaćenom kategorizacijom različitih objekata i lokaliteta** po značaju.

Misija UNMIK je u saradnji sa OEBS-om popisala 114 objekata SPC uključujući kapele i polusrušene objekte. U planu koji je Kancelarija za KiM 2018. dostavila predstavnicima Evropske unije, a u kojem se zahtevaju garancije SPC-u da ima puno pravo raspolaganja svojom imovinom na neograničen period uspostavljenog pravnog režima zaštite, pominju se 44 objekta. Iako plan nije javan, ova brojka verovatno koincidira sa listom od 44 objekta sa posebnim zonama zaštite pomenutim u Ahtisarijevom planu. Među njima su i lokacije oko kojih postoji posebno sporenje između SPC i vlasti na Kosovu.

- 2) rešavanje **aktuelnih imovinskih sporova i sporova oko nadležnosti** (Manastir Visoki Dečani, Hram Hrista Spasitelja u Prištini, Manastir Sv. Arhangela kod Prizrena, Novo Brdo itd.).

Novi sveobuhvatni model omogućio bi preciznije formulacije oko nadležnosti, prava i obaveza Crkve i centralnih vlasti na Kosovu. Dokument bi ujedno uključivao obavezu Prištine da **primeni sve sudske odluke** koje potvrđuju svojinska prava SPC.

- 3) Ahtisarijev plan predviđa **restituciju imovine SPC na Kosovu** koja do danas nije ni inicirana. Potrebno je u sveobuhvatnom modelu insistirati da se ova odredba sprovede u delo.

„Jedan od prioriteta na Kosovu biće pitanja vezana za restituciju imovine, uključujući ona koja se odnose na pitanja imovine Srpske Pravoslavne Crkve. Kosovo će uspostaviti nezavisne mehanizme kako bi kreiralo politički, zakonodavni i institucionalni okvir za rešavanje pitanja restitucije. Predstavnici međunarodne zajednice biće pozvani da uzmu učešće u takvim mehanizmima, koji će takođe uključivati predstavnike zajednica koje ne čine većinu”.

Proces restitucije trebalo bi da započne zabranom dalje privatizacije konfiskovane, nacionalizovane ili eksproprisane imovine na koju Srpska pravoslavna crkva polaže pravo. Ujedno bi lokalne i centralne vlasti bile u obavezi da stopiraju dalju ili novu izgradnju do okončanja procesa restitucije u utvrđivanja novih svojinskih prava. Poseban akcenat bi bio na zemljištu i imovini koja se nalazi unutar već definisanih specijalnih zaštićenih zona.

UMESTO ZAKLJUČKA – ŠTA NA KRAJU SVE STRANE DOBIJAJU?

Prvi izazov za trajno rešenje statusa Crkve i srpske kulturne baštine je svakako pravna priroda dokumenta. Najrealističniji scenario je sporazum između EU (uz saglasnost SAD) i vlasti u Prištini koji bi podrazumevao inkorporiranje dogovorenog u važeći pravni sistem na Kosovu. Direktna dogovor između Beograda i Prištine u ovom trenutku ne deluje kao izvestan i moguć buduću da je dijalog u zastoju i da spor oko finalnog statusa Kosova parališe moguće dogovore u drugim sferama.

Beograd bi za postizanje ovakve vrste dogovora bio optužen da “mekom eksteritorijalnošću” za kulturnu i versku baštinu priznaje nezavisnost Kosova. Takođe, nije zainteresovan da finalni kompromis bude sveden na koncesije u identitetskoj sferi. S druge strane, Priština takođe nije zainteresovana da o ovoj temi razgovara sa Beogradom jer je preovlađujući narativ kako je to pitanje već rešeno i kako spada u domen brige o sveukupnoj kulturnoj baštini Kosova. Na kraju, SPC u ovom trenutku ne može biti ugovorna strana direktno sa Prištinom jer bi time bila optužena da narušava interese Srbije u procesu dijaloga i ostvarivanja sveobuhvatne normalizacije srpsko-albanskih odnosa.

Evropska unija nije samo jedina, već je i najpoželjnija strana u ugovornom odnosu jer je za očekivati da bi vlasti u Prištini imali manji manevarski prostor da dezavuišu proces i ospore dogovorena prava za srpsku versku i kulturnu baštinu.

Ovakvim pristupom Beograd ne mora da pravi nikakve kompromise oko političkih i drugih pitanja zbog položaja Crkve jer bi on bio rešen van kontaminiranog prostora briselskog dijaloga. S druge strane, rešavanjem pitanja oko očuvanja i zaštite kulturne i verske baštine

kroz dogovor sa kojim je saglasna Srpska pravoslavna crkva, Beograd se oslobađa vrlo senzitivnog identitetskog pitanja, i time dobija širi manevarski prostor za postizanje bolnih kompromisa u finalnom sporazumu sa Prištinom. Takođe ovim modelom meke eksteritorijalnosti i kondominijuma relevantne institucije Srbije zadržavaju pravo da se bave zaštitom srpskog kulturnog nasleđa na Kosovu.

Sa usvajanjem novog mehanizma Priština bi pokazala da može da prihvati jedan model koji već postoji u organizovanim demokratijama kao što su Italija i Grčka, te da je spremna da institucionalno zaštiti verski i kulturni pluralizam na efikasan način. Ideja meke eksteritorijalnosti podrazumeva da bi baština egzistirala na Kosovu bez obzira na trenutni proces dijaloga i eventualni finalni dogovor oko statusa. Poštovanjem posebnog statusa SPC i srpske kulturne baštine vlasti u Prištini bi smanjili identitetske tenzije, doprineli izgradnji multietničkog društva i osigurali pravo srpskoj zajednici na društveno integrisanu kulturnu posebnost.

Za Evropsku uniju i SAD rešilo bi se pitanje koje se zasniva na evropskim principima i dobroj praksi zaštite i očuvanja kulturne baštine vredne za celokupnu civilizaciju. Senzitivno pitanje bi se izbavilo iz političkog procesa definisanja konačnog statusa Kosova i na taj način pružio trajan doprinos pomirenju između Srba i Albanaca. Posredno, rešavanje ovog pitanja bi relaksiralo dalju normalizaciju odnosa između Beograda i Prištine, umanjilo destabilizujuće uticaje i otvorilo put ka finalnom sporazumu.

NACIONALNI KONVENT O
EVROPSKOJ UNIJI
KNEZA MILOŠA 4
11000 BEOGRAD
WWW.EUKONVENT.ORG
OFFICE@EUKONVENT.ORG

INSTITUT ZA TERITORIJALNI
EKONOMSKI RAZVOJ (INTER)
VLAJKOVIĆEVA 29
11000 BEOGRAD
+381 (0)11 3246 766
WWW.REGIONALNIRAZVOJ.ORG
OFFICE@REGIONALNIRAZVOJ.ORG